

Ur Sveriges politiska historia 1911–1917

Vardagstryck

National Library
of Sweden

Ur Sverges politiska historia 1911—1917.

VIII. (Alt. X.)

De frisinnade under den nya ledningen. 1915—1916.

Den viktiga fråga, som nu närmast förelåg till liberala partiets avgörande, gällde val av ny ledning för partiet. Den löstes vid början av 1916 års riksdag så, att partiledningen anförtröddes åt ett femmannaråd, bestående av hrr Daniel Persson i Tällberg, N. Edén, S. H. Kvarnzelius, R. Hamilton och A. Petersson i Påboda.

De frisinnades uppgift blev härefter att taga ställning till ett spörsmål, som under det gångna året trängt sig fram i förgrunden och nu påkallade handling. Den vapenvila, som högern alltjämt krävde, ville den utnyttja till regeringens och därmed även sin egen förmån. Den fordrade att vänstern skulle bevara en s. k. borgfred, medan högern samtidigt strävade att grundlägga ett starkt högervälde. Under sådana förhållanden kunde naturligtvis det liberala partiet ej iakttaga samma undfallenhet och passivitet som ådagalades vid 1915 års riksdag, då reformarbetet nästan fick vila.

Det motstånd, som högern ständigt rest mot framförda reformkrav, om än aldrig så anspråkslösa, gav slutligen till resultat, att det frisinnade partiet vid Frisinnade landsföreningens allmänna landsmöte i nov. 1915 beslöt upptaga den kommunala rösträttsfrågan på handlingsprogrammet, då man tydligt endast genom att ombilda grunderna för Första kammarens sammansättning kunde få bukt med den konservativa halsstarrigheten. Signalen till striden kom från d:r David Bergström, som i en broschyr under föregående sommar belyst frågan och uppvisat grundlösheten i högerns påståenden om reformens omvälvande verkningar.

Vid 1916 års riksdag väckte så Liberala samlingspartiet motion om kommunal rösträttsreform, åsyftande upphävande av den 40-gradiga skalan och den personliga rösträtten. I motionen betonades särskilt den ogynnsamma ställning, som intages av mindre jordbruksfastighetsinnehavare i jämförelse med inkomsttagare, samt framhölls att rådande skiljaktighet i grunderna för kamrarnas sammansättning står i strid med sund medborgerlig rättsuppfattning.

Högern satte alla krafter i rörelse för att möta angreppet och begagnade de tillfällen, som förberedelserna till vårens landstingsmannaval erbjödo, till agitation ute i bygderna för att söka påverka allmänna meningen. Partiets verklige ledare, hr Trygger, förklarade att ingenting skulle hindra högern att »säga ett bestämt nej till varje radikalisering av den kommunala rösträtten». I denna fråga såge han »icke ett rättsens krav, utan ett egoistiskt begär efter makt» (!). Högern hade naturligtvis inte ett sådant begär, ty Första kammarens uppgift var att »tillgodose statens och samhällets behov av kontinuitet i utvecklingen». Det var en lösen, som i tydlighet lämnade intet övrigt att önska, och i överensstämmelse

härmed gick även högerns strävan vid riksdagen, där reformförslaget föll på Första kammarens motstånd.

En annan fråga, som krävde de frisinnades uppmärksamhet, gällde den av kriget och regeringens illa förda ekonomiska politik framkallade dyrtiden. Prisen på livsmedel och andra förnödenheter hade genom en hejdlöst driven spekulation och regeringens slapphänthet i enlighet med det konservativa partiets hållning till frågan pressats i höjden långt över rimlighetens gränser. Åtgärder voro nödvändiga till lätande av dyrtidens tryck, och de frisinnade ägnade sig åt det fordrande arbetet. Resultatet kunde inte bli som önskligt varit på grund av högerns ovilja att stävja det enskilda jobberiet och regeringens uraktlåtenhet att i tid fatta erforderliga beslut, en försummelse, som givit upphov till slagordet: »systemet för sent».

En sida av saken var särskilt brännande: importens säkerställande. Genom sitt ensidiga rättshaveri och formskäreri hade statsminister Hammarskjöld, som i främsta rummet bar ansvaret för regeringspolitiken såsom den mestadels ensamt bestämmande, åstadkommit rubbning i våra förbindelser med England med därav följande minskad tillförsel. För att vinna bättre förhållanden på utrikeshandelsns område hade regeringen föreslagit en lag om vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m., den s. k. krigshandelslagen, som modifierad antogs av riksdagen med det av vänstern genomdrivna villkoret, att regeringen skulle uppehålla kontakt med riksdagen och sakkunniga vid viktiga frågor avgörande. Sedan regeringen fått sin lag, tog emellertid hr Hammarskjöld enligt gamla vanan ingen hänsyn till representationens vilja, utan tillämpade lagen på ett sådant sätt, att skarpt klander spordes även från den mera självständigt uppträdande konservativa pressen. Huvudfrågan för landet: att få importen tryggad tedde sig betydelselös för hr Hammarskjöld, för vilken spetsfundigt avfattade noter syntes vara det väsentliga.

Tiden gick, och det blev allt sämre ställt för såväl konsumenter som industri. På hösten 1916 ökades de förutvarande kommissionerna med ännu en: folkhushållningskommissionen, som skulle reglera konsumtionen av livsförnödenheter. Resultatet av dess arbete är känt i form av socker- och brödkort. Denna anordning hade kunnat undvikas genom en i tid vidtagen spannmålsimport, men därpå inlät sig inte regeringen trots gjorda uppmaningar. Den olyckliga ställning, i vilken landet nu befinner sig med hänsyn till livsmedelsfrågan, är en direkt följd av dessa den Hammarskjöldska regeringens försummelser. I november 1916 ingav Frisinnade landsföreningens verkställande utskott en skrivelse till regeringen, krävande en energisk, allsidig näringspolitik, åsyftande att trygga importen av livsmedel, kraftfoder och gödningsämnen samt råvaror, göra landets egna tillgångar i möjligaste mån tillgängliga för befolkningen samt tillgodose de mindre bemedlades behov av animaliska födoämnen.

En tid förut hade regeringen — mot hr Hammarskjölds vilja — beslutit återupptaga de avbrutna förhandlingarna med England genom utsedda ombud, som sammanträdde i London för att med engelska regeringens delegerade överlägga om frågan och söka utverka bättre handelsförhållanden. Dessa förhandlingar ha först i dessa dagar lett till ett första partiellt resultat, men detta har kunnat åstadkommas först sedan den motsträvide hr Hammarskjöld blivit lyckligen avlägsnad från ledningen av landets öden.

